Ellen Feldmanová

Válka skončila.
Vzpomínky zůstávají.

Paříž tě nikdy neopustí

metafora

Charlotte žije se svou čtyřletou dcerkou v Paříži obsazené Němci. Jako dcera bývalého majitele nakladatelství si teď, když otec musel podnik zavřít a odjet pryč, našla práci v malém knihkupectví.

Válka jí zatím přinesla jen bolest ze ztráty muže, odloučení od blízkých, nekončící strach, hlad a bídu. Ta samá válka jí ale přivede do cesty nečekané setkání a postaví ji před těžké dilema – Je možné přijmout pomoc od nepřítele? A má člověk právo na lásku bez ohledu na válečnou linii?

Po válce se Charlotte podařilo emigrovat do New Yorku, našla si práci v nakladatelství a vybudovala pro sebe a pro dceru od základu nový život. Za minulostí udělala tlustou čáru, jenže ta ji přesto brzy dostihne.

Vzpomínky, dávná pouta, zášť i láska, Paříž má navždy v sobě…

„Neuvěřitelně poutavé. Nemohla jsem se odtrhnout. Román o tom, jak žít s tím, že jste přežili něco strašného. Charlottin strhující příběh jen tak nezapomenu.“

– Naomi Woodová, bestsellerová autorka románu *Paní Hemingwayová*

Ellen Feldmanová

Paříž tě nikdy neopustí

Ellen Feldmanová

PAŘÍŽ TĚ NIKDY NEOPUSTÍ

Přeložila Věra Kotábová

metafora®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*

Paris Never Leaves You © 2020 by Ellen Feldman
By arrangement with the author.
Published by St. Martin's Press, New York
Translation © Věra Kotábová, 2020
Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

All rights reserved.

ISBN 978-80-7625-490-9 (ePub)
ISBN 978-80-7625-489-3 (pdf)
ISBN 978-80-7625-129-8 (print)

Stacy Schiffové

A ještě jednou Stephenu Reibelovi

Nenávidět jinak než abstraktně je mnohem těžší,
než by se mohlo zdát.

Flora Groultová, *Diary in Duo: Paris, 1940–1945*

Nesuď bližního svého, dokud nejsi na jeho místě.

Hilel Starší

Prolog

Paříž, 1944

Strhávali si hvězdy. Zamazané prsty s měsíčky špíny za olámanými nehty škubaly, trhaly a páraly. Kdo by si jen pomyslel, že v nich na to zbylo dost síly? Jedna žena ukusovala nit, kterou byla její hvězda přišitá k roztrhané bundě. Dřív musela být dobrou švadlenou. Ti, jimž se podařilo jejich hvězdy odpárat, je házeli na zem. Nějaký muž na tu svoji plivl. Koho by napadlo, že má kromě síly vůbec ještě sliny? Charlotte měla z dehydratace vyschlá ústa a zatuchlý dech. Muži, ženy i děti zašlapávali útržky žluté látky do bláta a vytvářeli na oploceném kousku francouzské půdy koberec zašlé proklínané žluti. Charlotte si klekla vedle Vivi a začala párat stehy, jimiž byla přišitá hvězda k dcerčině špinavé růžové blůzce. Podle zákona musely hvězdu povinně nosit jen šestileté a starší děti, a Vivi byly jenom čtyři, ale košile tu zbyla po jiné holčičce, kterou v okamžiku byrokratického zoufalství zařadili do transportu, když se nedostávalo požadovaného počtu přesně jednoho tisíce osob. Charlotte si přisvojila blůzku předtím, než to stačil udělat někdo jiný – v táboře jim tolerovali vlast-

nictví věcí, pokud ještě nějaké měli –, ale neodpárala z ní hvězdu. Kdyby dcerka nosila blůzu, na níž by byl zřetelný flíček typického tvaru se šesti vrcholy, jen by to přivolávalo potíže, třebaže jí byly teprve čtyři. Tak ji Charlotte odpárala až teď. A teprve když odpárala hvězdu dceři, zbavila se i té své.

A kdykoliv pak po zbytek života usedla do letadla a poslouchala instruktáž usměvavé letušky, že v případě potíží má nasadit kyslíkovou masku napřed sobě a teprve potom svému dítěti, vzpomněla si na toto ráno a pomyslela si, že aerolinky sice jednají logicky, ale nemají srdce.

Přešla přes plácek na náměstí v Drancy, předměstí vzdálené asi deset kilometrů severovýchodně od hlavního města. Nejednalo se o detenční tábor, odkud deportovali Židy, komunisty, socialisty a další nepřátele Říše. Pokud by snad ještě náhodou nevěděla, že zůstat tam je bezpečnější než vrátit se do svého starého úkrytu, incidenty toho dne by ji o tom přesvědčily. Nechtěla se dívat, ale nedokázala od toho výjevu odtrhnout oči. Stála na místě jako přimražená, fascinovaná nenávistí a znehybněná strachem.

Ženu svlékli do podprsenky a kalhotek, aspoň to jí nechali, vedeni snad zbytky někdejší důstojnosti, cudnosti nebo stěží vybavované slušnosti z lepších časů. Podprsenka byla u bradavky roztržená, těžko říct, zda v důsledku momentálního násilí nebo někdejší vášně. Starý muž s bradkou potřísněnou tabákem natáhl špinavou ruku a štípl ženu do růžové pleti. Dav zařičel rozkoší. Mladý muž za pomoci pušky postrkoval ženu hned jedním a hned zas druhým směrem, až zavrávorala v lodičkách na vysokém podpatku, které ještě měla na nohou. Prá-

vě kvůli botám působila její nahota obscénně. Když se schoulila, dav si všiml hnědé skvrny na jejích kalhotkách. Opět nebylo jisté, zda je to známkou momentální hrůzy, kterou žena musela prožívat, nebo tělesné zanedbanosti, ale dav se smál ještě hlasitěji. Výsměch přehlušil i zvuk zvonů, které odbíjely na nedalekém kostele. Byly teprve dvě hodiny.

Kolaborantka, zakřičela jedna z žen, *horizontální kolaborantka,* ječela jiná a ženy v davu si předávaly urážky, jako by si za jiných okolností podávaly plačící dítě. Oba instinkty byly primitivní a ochranářské, třebaže v tomto případě zhola sobecké. Jen ty nejotrlejší anebo roztržité, ty, které nikdy nekývly na pozdrav ubytovanému vojákovi ani neutrousily slůvko *merci* za dveře, které jim podržel, si asi nedokázaly představit sebe na místě oné ženy s nepořádnými prameny mastných vlasů, schoulené hanbou a strachem. Časy, kdy dostávala maso a vejce a šampon pořízený na černém trhu, už byly minulostí.

Charlotte pomyslela na vlastní kštici, v níž v důsledku podvýživy prosvítaly flíčky holé kůže. Smířila se s tím, ale když začaly vypadávat dětské vlásky i Vivi, přestala ji kartáčovat, jako by tím něčemu mohla pomoct.

Ženy v davu vyřvávaly svůj vztek, ale muži, zvlášť ti, kteří byli úplně zticha, byli nebezpečnější, a to nejen proto, že byli vyzbrojeni puškami a třímali v rukou nůžky a břitvy. Z mužů čpěla sexuální zlovolnost. Někteří z nich se drželi za rozkrok, když do ženy strkali a kopali ji. Jiní se potili, uculovali se a špičkou jazyka si olizovali rty, jako by si vychutnávali to vzrušení. Jejich země utrpěla porážku. Byli pokoření. Ale tahle šance na odplatu a vykonání spravedlnosti, tahle žena, potřísněná krví, slzami a výkaly, z nich zase udělala muže.

Dva chlapci, kterým nemohlo být víc než šestnáct či sedmnáct let, začali jinou ženu, jejíž holá lebka teď svítila

v odpoledním slunci, jehož šikmé paprsky si našly cestu mezi kostelními věžemi, postrkovat směrem k náklaďáku zaparkovanému v rohu náměstí. Tři ženy, jedna skoro úplně nahá a dvě napůl vysvlečené, ležely na korbě a ani nevzhlédly, když k nim chlapci hodili novou trestankyni.

Dav se teď shlukoval kolem další ženy, která držela dítě. Na sobě měla bavlněné šaty bez pásku, takže působily beztvarým dojmem. Jeden rukáv byl skoro utržený, ale ještě ho měla navlečený na paži. Snad kvůli přítomnosti dítěte se muži trochu zastyděli a jejich sexuální napětí opadlo. Žena nechovala dítě v náručí, ale držela ho pod paží jako nějaký balík. Nožky mu bezvládně visely a hlavička, kterou nic nepodepíralo, se kymácela na křehkém krčku. Dítě mělo zavřené oči a obličejík celý svraštělý.

Charlotte zdvihla Vivi, která se jí držela za sukni, a schovala jí obličej v objetí. Tohle nebylo nic, co by mělo vidět malé dítě. Vlastně by toho neměl být svědkem nikdo.

Jeden z mužů, kteří tam tomu veleli, pokud se tomu tak dalo vůbec říct, popadl ženu za vlasy a hrubě jí zaklonil hlavu. Vydala ze sebe spíš zaúpění než výkřik. Charlotte čekala, že děcko začne plakat, ale to jen stisklo oči ještě usilovněji.

Na dlažbu začaly padat ženiny vlasy. Měla je delší než byl malý uzel na hlavě předešlé ženy, a trvalo to dlouho. Nejspíš proto se jeden z mužů v davu začal nudit a odhodlal se k činu. Zatímco holič se stále činil, muž se prodral kupředu a inkoustem namaloval ženě na čelo hákový kříž. Dav potěšením zařval.

Plačící matku s tichým děckem v podpaží zase dostrkali do náklaďáku a doprostřed náměstí přivlekli další ženu. Charlotte si přitiskla Vivi pevněji k tělu a začala se prodírat pryč. Dav opilý vykonáváním spravedlnosti a vínem, které začala prodávat jistá podnikavá žena se synem, ale stále ještě neměl dost a strkal Charlotte zpátky. Lidé se

šklebili nad její měkkosrdcatostí a vysmívali se jejímu nedostatku vlastenectví. Položila ruku Vivi na hlavu jako štít a odcházela.

Když už byla z davu skoro venku, zastavila ji Berthe Bernheimová, jedna z žen z tábora, která měla hvězdu na šatech přišitou tak důkladně, že jí nezbylo než vzít si na pomoc zuby, aby se jí zbavila.

„Nemůžeš odejít," řekla a ukázala na skupinu žen a muže v rohu náměstí, kteří čekali v řadě, aby mohli vystřídat holiče, „ještě to neskončilo."

Charlotte zavrtěla hlavou. „Dokud se bude dít tohle, tak to neskončí nikdy," opáčila a pokračovala v chůzi.

Berthe Bernheimová se zastavila a dívala se za ní. „Tahle ženská je svatější než leckdo," poznamenala neurčitě směrem k lidem.

Jedna

New York, 1954

Charlotte si všimla dopisu hned, jak dorazila do kanceláře. Nebyl přitom žádný důvod, aby upoutal její pozornost. Pracovní stůl byl posetý papíry a obálkami. Štosy rukopisů a knih přetékaly z polic její malé kóje a vršily se i na dvou židlích. Obálka s označením letecké pošty mezi tím zmatkem nijak nevynikala. Většina knih, které Charlottino nakladatelství vydávalo, byly překlady evropských autorů, a její poštu zhusta tvořily právě tenounké bleděmodré obálky z průklepového papíru. Jediné vysvětlení, proč zrovna tahle obálka upoutala její pozornost, spočívalo v tom, že ranní poštou už se probrala a odpolední ještě nedorazila. Možná se dopis omylem dostal na stůl jinému redaktorovi a on nebo ona jej donesl Charlotte na stůl, zatímco byla nahoře u grafiků. Anebo obálku na podatelně přehlédli, když ráno přebírali poštu a roznášeli ji jednotlivým pracovníkům nakladatelství.

Gibbon & Field bylo prestižní nakladatelství, ale poslední dobou se o něm v zákulisí šířily jisté pochybnosti. To byla vina Horace Fielda, majitele nakladatelství. Byl až moc shovívavý, nebo možná taky prohnaně manipulativní. Poprvé ji to napadlo během prvních Vánoc po příchodu do firmy. Jednou večer, když s Horacem odcházeli z kanceláře společně, narazili ve výtahu na mladého muže z výrobního oddělení, který nemohl pobrat dvě či tři velké umělecké publikace a několik menších knih. Když uviděl Horace, zčervenal jako vánoční dekorace.

„Vidím, že sis vzal naše inzeráty k srdci, Sethe," poznamenal Horác. „Na svém seznamu vánočních dárků máš knihu pro každého z rodiny."

Mladý muž zrudl ještě víc a vypadl z výtahu okamžitě, jak se otevřely dveře. To bylo taky neobvyklé. Zaměstnanci obvykle dávali Horacovi při nástupu a výstupu do výtahu i jinde přednost.

„Odečteš mu ty knížky z platu?" zeptala se Charlotte, když za ním kráčeli vstupní halou.

„Ani za nic."

„To by pro něho byla lekce."

„Charlie, jediná lekce, kterou mu chci uštědřit, je to, aby při práci pro G&F vypustil duši."

„A ty myslíš, že když vypochoduje z nakladatelství s náručí plnou našich knih, tak ho to bude motivovat?"

„Myslím, že až příště požádá o zvýšení platu a my mu to neschválíme, tak si vzpomene na knížky, které si přisvojil, a bude se cítit provinile anebo bude mít aspoň pocit, že si přišel na své. To je stejné jako s cestovními náklady redaktorů a obchodních cestujících, které posílají do účtárny. Myslí si, že mě bezostyšně okrádají, ale špatné svědomí plodí kajícnost. Možná dokonce i loajalitu. Mají pocit, že nakladatelství něco dluží. Proto mám o tebe starost. Ty tvoje výdaje, co nám předkládáš, to je výsměch. Kdyby se

o nich dozvěděli ostatní redaktoři, nikdy ti neodpustí, že s nimi nedržíš basu."

Horacova firemní filozofie prosakovala celým nakladatelstvím, od velkých šejdířství ve výrobním oddělení, v jehož čele stál chlapík, o němž se říkalo, že má vazby na mafii, až k drobným krádežím a poflakování typickému pro podatelnu. Proto jí taky asi doručili dopis pozdě. Právě ta doba doručení byla jediným důvodem, proč si Charlotte dopisu všimla. Žádný šestý smysl, v který ostatně stejně nikdy nevěřila.

Posadila se za stůl a popadla obálku. Její jméno a adresa nakladatelství byly psané rukou, ne na stroji. Písmo jí nebylo povědomé. V levém horním rohu chyběla zpáteční adresa. Vyndala dopis z obálky. Jakmile spatřila podpis, došlo jí, proč nepoznala ten rukopis. Copak si vůbec někdy psali? Ne, to vlastně není pravda. Jednou už jí napsal, rok nebo tak nějak po válce. Trvalo to měsíce, než ji přes záznamy z Drancy a různé agentury vypátrali a dopis doručili do New Yorku. Byla v tom jistá útěcha. Nevěděl, kde Charlotte je, a on sám byl pořád v Německu. Nikdy na ten dopis neodpověděla. Zpáteční adresa uvedená uvnitř dnešního dopisu byla kolumbijská, z Bogoty. Tak se z Německa nakonec dostal. Potěšilo ji to. A taky se jí ulevilo. Jižní Amerika byla pořád dost daleko.

Starosti jí nedělalo to, kde se momentálně nachází on, ale naopak to, že ví, kde je ona. Myslela si, že byla hodně opatrná. Nikde nezveřejňovala svoji adresu ani telefon. Lidé, kteří jí pomohli zařídit si nový život – sociální pracovníci a dobrodějové z různých agentur pro uprchlíky, kolegové z tohohle i z jiných nakladatelství, Horacova manželka Hannah –, ti všichni si mysleli, že je to bláhové a nespolečenské. „Jak si asi myslíš, že si vybuduješ v téhle zemi novou existenci," zeptala se jí jednou Hannah, „když tě tu nikdo nenajde?" Charlotte se s ní nehádala.

Jenom zaplatila malý poplatek za to, aby nebyla v telefonním seznamu. Postupně se jí Hannah i ostatní přestali vyptávat a přičetli to tomu, čím si Charlotte prošla. Nikdo včetně Hannah nevěděl, co přesně to bylo, a jen o tom dál spekulovali.

Ani v kanceláři ji nebylo snadné vypátrat, třebaže jemu se to zjevně podařilo. Její jméno se neobjevovalo na seznamu redaktorů vyvěšeném po levé straně informační desky nakladatelství. Většina nakladatelství seznam svých redaktorů nezveřejňovala, ale tohle byla další z Horacových zvláštních libůstek. Rok poté, co pro nakladatelství začala pracovat, se jí zeptal, jestli chce být na seznamu zaměstnanců.

„Můžeš to brát jako úlitbu."

„Úlitbu?" Charlotte hovořila čtyřmi jazyky, ve dvou dalších četla a ze Sorbonny měla titul z anglické literatury, ale americký slang jí pořád ještě místy dělal problémy.

„Jako kompenzaci za otrocký plat, který ti platíme."

„Aspoň že jsi mi nenavrhl, že si to můžu kompenzovat krádežemi knih," opáčila a dodala, že si nepřeje, aby její jméno bylo na desce, ale i tak mu děkuje.

Nicméně bez ohledu na to, že nebyla v telefonním seznamu a že její jméno chybělo na informační desce nakladatelství, se její jméno občas objevovalo ve věnováních knih, na nichž pracovala. *Vděčím Charlotte Foretové za to, že mě bezpečně provedla bouřlivými vodami amerického knižního trhu. Děkuji Charlotte Foretové, která si jako první uvědomila, že kniha o nizozemském zlatém věku sepsaná Holanďanem najde ohlas i u amerických čtenářů.* Otázkou ovšem bylo, jak se mu v Evropě nebo nyní v Jižní Americe podařilo dostat se k americkým vydáním knih. Ambasády zpravidla mívaly knihovny, pomocí nichž šířily hlas Spojených států mezi místními obyvateli, ale zrovna knihy, které Charlotte redakčně upravovala, zřídka plnily tento